

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Saga Wärmlind

”Bevittna” – att se eller höra?

En kritisk studie av barnfridsbrottets bevittnanderekvisit i ljuset av dess
tillämpning i praktiken.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Avgränsningar.....	5
1.4 Metod, teori och material.....	6
1.5 Forskningsläge.....	8
1.6 Disposition.....	8
2 BARNFRIDSBROTTET	10
2.1 Syftet med bestämmelsen.....	10
2.2 Förutsättningar för straffansvar	10
2.2.1 Grundbrottet.....	11
2.2.2 Närståenderekvisitet.....	12
2.2.3 Bevittnanderekvisitet.....	12
2.3 Utformningen av bevittnanderekvisitet.....	14
2.3.1 Kritik riktad mot rekvisitet.....	15
3 ALLMÄNNA ÖVERVÄGANDEN VID UTFORMNING AV STRAFFBESTÄMMELSER	17
3.1 Inledning	17
3.2 Legalitetsprincipen	17
3.2.1 Obestämdhetsförbudet.....	17
3.2.2 Förbudet mot analog tillämpning	18
4 TILLÄMPNING OCH TOLKNING I PRAKTIKEN.....	19
4.1 Inledning	19
4.2 ”att se <i>eller</i> höra”	19
4.3 ”att se eller höra de moment i gärningen som gör den straffbar”	

4.4	Grundbrottets betydelse för kravet på bevittnande.....	22
5	ANALYS OCH DISKUSSION	25
5.1	Inledning	25
5.2	Föreligger skäl för omarbetning?.....	25
5.3	Avslutande kommentar	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	29
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING.....	31

Summary

Letting a child witness certain criminal acts being committed between relatives to the child has been criminalized since July 1, 2021. The *witnessing requirement* constitutes a necessary prerequisite for criminal liability and implies that the child must have seen or heard the criminal act being committed.

During the legislative process, it was noted that the requirement could give rise to certain difficulties in practical application of the provision. Despite this, the legislator opted to retain the original wording. The purpose of this essay is to conduct a critical analysis of the formulation of the witnessing requirement, considering both the actual adjudication and the legislator's intentions. Additionally, the paper aims to investigate whether the current legal position provides grounds for a revision of the requirement.

The study reveals that the requirement for witnessing gives rise to a range of additional questions for the legal practitioner to address. Demarcation issues which, through the essay's case study, have been found to lead to an inconsistent application of the law. What has been demonstrated is that the courts seem to establish differentiating criteria for when a child should be considered to have witnessed a criminal act and when not. On certain levels, it is also possible to discern a certain discrepancy between the legislator's guidelines and the actual application of the law.

The requirement and the legal position it has given rise to have also been discussed in relation to the demands imposed by the principle of legality on the formulation of criminal law provisions. The concluding discussion revolves around whether there are grounds for a revision of the requirement, and the conclusion reached is that there are.

Sammanfattning

Sedan den 1 juli 2021 är det straffbart att låta barn bevittna vissa brottsliga gärningar som begås av och mot en närstående person till barnet. Rekvisetet *bevittna* utgör en grundläggande förutsättning för straffansvar och ska enligt lagstiftaren förstås som att barnet måste ha sett *eller* hört den brottsliga gärningen begås.

Under lagstiftningsförfarandet uppmärksammades att rekvisetet kunde komma att ge upphov till vissa svårigheter vid den praktiska tillämpningen. Trots detta valde lagstiftaren att behålla den ursprungliga lydelsen. Syftet med denna uppsats är att genomföra en kritisk analys av rekvisetets utformning i ljuset av såväl den faktiska rättstillämpningen som lagstiftarens vilja. Dessutom ämnar uppsatsen utreda huruvida nuvarande rättsläge ger upphov till skäl för en omarbetning av rekvisetet.

Undersökningen visar att kravet på bevittnande ger upphov till en rad gränsdragningsfrågor för rättstillämparen att ta ställning till. Gränsdragningsfrågor som, genom uppsatsens rättsfallsstudie, visat sig ge upphov till en inadekvat rättstillämpning. Vad som visats är att domstolarna inbördes tycks uppställa differentierande krav för när ett barn ska anses ha bevittnat en brottslig gärning och inte. På vissa plan går det även att urskilja en viss diskrepans mellan lagstiftarens riktlinjer och den faktiska tillämpningen.

Rekvisetet och det rättsläge det funnits ge upphov till diskuteras även i relation till de krav som legalitetsprincipen uppställer på utformningen av straffrättsliga bestämmelser. Den avslutande diskussionen som förs kretsar kring huruvida det föreligger skäl för en omarbetning av rekvisetet, och slutsatsen som nås är att det gör det.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Dir.	Kommittédirektiv
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 1 juli 2021 trädde SFS 2021:397 i kraft och barnfridsbrottet infördes i 4 kap. 3 § brottsbalken (BrB). Bestämmelsen har dels medfört att det numera är straffbart att låta utsätta ett barn för att bevittna hur vissa brottsliga gärningar företas mellan två, till barnet, närstående personer, dels att barnets rättsliga ställning övergått från vittne till målsägande.¹ Kriminaliseringen är resultatet av en mångårig diskussion rörande de negativa hälsoeffekter som drabbar barn som bevittnar våld mellan närstående, samt lagstiftarens roll i att stärka det rättsliga skyddet för dessa barn.²

Under lagstiftningsförfarandet möttes förslaget om införandet av den nya straffbestämmelsen till största del av positiv respons från remissinstanserna. Beträffande bestämmelsens utformning riktades däremot kritik. Däribland ifrågasattes huruvida begreppet *bevittna* var att anse som ett lämpligt val av lydelse. Begreppet som konstituerar ett nödvändigt rekvisit i bestämmelsen ansågs både kunna ge upphov till allt för snäva och allt för extensiva tolkningar. Samtidigt yttrades farhågor om att rekvisitet kunde komma att anses som svårtillämpat i praktiken.³

Mot bakgrund av denna på förhand riktade kritik samt att bestämmelsen sedan dess ikraftträdande för drygt två år sedan genererat ett stort antal domar förefaller det relevant att undersöka hur rättstillämpningen av rekvisitet faktiskt kommit att se ut. Lever den upp till lagstiftarens förväntningar eller ger den upphov till skäl för omarbetning av bestämmelsen?

---

¹ Prop. 2020/21:170, s. 35.

² Brandt (2022), s. 8–9; Jmf Prop.2020/21:170, s. 1.

³ Se avsnitt 2.3.1

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att granska samt analysera *bevittna* som nödvändigt rekvisit i barnfridsbrottet. Centralt för denna undersökning är dels att kartlägga hur rekvisitet ska förstås enligt gällande rätt, dels att undersöka hur rekvisitet kommit att tolkas samt tillämpas av domstolarna i praktiken.

Vidare ämnar uppsatsen åskådliggöra eventuell tillämpningsproblematik samt kritiskt analysera rekvisitets utformning, bland annat mot bakgrund av de krav som uppställs av legalitetsprincipen.

För att uppnå nämnda syfte kommer följande frågeställningar besvaras:

- Hur ska rekvisitet *bevittna* förstås samt vilken kritik kan riktas mot dess utformning?
- Hur har rekvisitet kommit att tolkas samt tillämpas av landets underätter? Är rättstillämpningen att anse som enhetlig?
- Medför rättsläget skäl för omarbetning?

1.3 Avgränsningar

För att möta de formella begränsningar som uppställts i fråga om uppsatsens omfång har framställningen kommit att centreras kring barnfridsbrottets bevittnanderekvisit. Övriga rekvisit inom ramen för bestämmelsen har lämnats utanför uppsatsens granskning och analys, men redogörs kortfattat för under avsnitt 2.2 i syfte att bringa kontext till vad som konstituerar barnfridsbrottet.

Rekvisitet ”bevittna” i kontexten av andra lagbestämmelser har heller inte kommit att inkluderas inom ramen för denna uppsats, då perspektivet ansetts falla utanför uppsatsens område.

Med anledning av uppsatsens begränsade omfång i förhållande till antalet underrättsdomar som meddelats sedan bestämmelsens ikraftträdande har stora avgränsningar i fråga om rättsfallsstudiens underlag även varit nödvändiga. Sammantaget har 66 avgöranden granskats inom ramen för den empiriska studien, vilka i sin tur utgjort underlaget för redogörelsen av domstolarnas

tolkning samt tillämpning. Avgränsningen medför således att det kan finnas aspekter av den praktiska tillämpningen som inte kommer till uttryck genom denna undersökning.

1.4 Metod, teori och material

Rättsdogmatiken är en omdebatterad juridisk metod men kan likväl betraktas som den mest frekvent använda vid författandet av rättsvetenskapliga uppsatser. Traditionellt beskrivs rättsdogmatiskens uppgift vara att kartlägga samt beskriva gällande rätt mot bakgrund av allmänt accepterade rättskällor.⁴ Vedertagna rättskällor i form av lagtext samt tillhörande förarbeten har inom ramen för uppsatsen använts i syfte att fastställa hur barnfridsbrottets bevittnanderekvisit ska förstås enligt gällande rätt, vilket kan sägas följa den klassiska rättsdogmatiska metoden.⁵ Sett till att uppsatsen syftar till att kritiskt analysera rekvisitets utformning har en rättsanalytisk metod däremot ansetts mer lämplig.

Den rättsanalytiska metoden lägger sitt största fokus vid att analysera rätten, vilket även inbegriper att kritisera den, samtidigt som kartläggandet av gällande rätt i regel ingår i processen. Metoden kan på flera sätt liknas vid den rättsdogmatiska men erbjuder författaren möjligheten att använda ett bredare urval av material till grund för sin analys. Argumentation som förs utifrån ett rättsanalytiskt synsätt kan även anses friare då den inte låser sig vid att det enbart skulle finnas en enda lösning för varje givet juridiskt problem.⁶

Då uppsatsen tar sikte på att kritiskt analysera utformningen av en straffbestämmelse har perspektivet av legalitet kommit att integreras i uppsatsen för att berika samt problematisera den rättsliga frågan i en vidare bemärkelse. Redogörelsen stödjer sig främst på doktrin författad av Nils Jareborg, en framstående forskare på straffrättens område, men har även kommit att kompletteras av annan relevant juridisk litteratur på området. Därutöver har det ansetts viktigt att redogöra för de överväganden som legat till grund för

---

⁴ Sandgren (2021), s. 51.

⁵ Jmf Sandgren (2021), s. 47, 48 och 51.

⁶ Sandgren (2021), s. 52,53 och 54.

bevittnanderekvisitets utformning. Källmaterialet har i denna del hämtats från förarbeten till lagen. För att nyansera analysen av rekvisitet ytterligare har även vissa uttalanden från remissinstanserna samt Lagrådet, i fråga om utformningen, kommit att redogöras för i denna del.

I syfte att tillföra perspektivet av rekvisitets faktiska tillämpning till den rättsliga analysen har material inhämtats genom en empirisk undersökning av underrättsdomar.⁷ Avgörandena har funnits tillgängliga, samt avgränsats, genom söktjänsten i databasen Bisnode InfoTorg Juridik. Sökordet ”barnfridsbrott” har använts som enda filter och därtill har urvalet avgränsats till att omfatta avgöranden meddelade mellan 2023-11-01 och 2023-11-31. Denna initiala gallring genererade drygt 100 avgöranden från både tings- och hovrätter. I de fall som avgörandena meddelats av en hovrätt har även bilagan innehållande tingsrättens dom kommit att analyseras. Detta trots att tingsrätternas domar meddelats tidigare än den avgränsade tidsramen. I mitt tycke är detta inte att anses som en brist i upprätthållandet av en objektiv ställning, men det nämns för att upprätthålla transparens. Vidare har urvalet avgränsats till att enbart omfatta avgöranden där domstolarna fört tydliga resonemang i fråga om bevittnanderekvisitet. Totalt har 66 avgöranden legat till grund för undersökningen. Utöver dessa har ytterligare ett avgörande kommit att inkluderas i syfte att nyansera analysen. Avgörandet påträffades i den juridiska databasen JUNO innan rättsfallsstudien konstruerades.⁸

Värt att notera är att det ännu inte finns några avgöranden från högsta instans som behandlar barnfridsbrottet och att den underrättspraxis som kommit att presenteras inte har något prejudicerande värde. Däremot anses avgörandena tillföra ett betydande värde till uppsatsen då de illustrerar den faktiska tillämpningen av rekvisitet.

---

⁷ Jmf Sandgren (2021), s. 54.

⁸ Se även avsnitt 4.3.

1.5 Forskningsläge

Barnfridsbrottet kan drygt två år efter dess ikraftträdande fortfarande sägas utgöra en relativt ny straffbestämmelse, vilket kan förklara varför det ännu saknas en mer djupgående kartläggning samt analys av bestämmelsen inom den juridiska litteraturen. Utbredd forskning finns däremot att tillgå i fråga om vilka effekter bevittnande av våld har på barn, vilken även legat till grund för kriminaliseringen.⁹

2022 publicerade initiativet SE BARNEN, en granskande rapport av de första barnfridsbrottsdomarna.¹⁰ Genom rapporten synliggörs och uppmärksammas en rad aspekter kopplade till rättstillämpningen, bland annat påvisas tendenser till en inadekvat rättstillämpning. Rapporten gör däremot inte anspråk på att kommentera gällande rätt, utan utgår ifrån syftet att synliggöra barnen och deras upplevelser av våld i hemmet.¹¹

Bestämmelsen har även utgjort huvudämne för flertalet uppsatser, både på kandidat- och examensnivå, utifrån varierande perspektiv och infallsvinklar. Den rättsanalytiska angreppsvinkeln av bestämmelsens bevittnanderekvisit, i ljuset av dess praktiska tillämpning, som denna uppsats intar saknas däremot i mitt tycke. Mot bakgrund av vad som anförts i denna del ämnar denna uppsats bidra med ytterligare perspektiv i fråga om barnfridsbrottet.

1.6 Disposition

Uppsatsens huvudtext kan delas in i fyra delar. Inledningsvis redogörs för syftet bakom barnfridsbrottet samt de rekvisit som konstituerar bestämmelsen, med särskilt fokus på bevittnanderekvisitet och dess utformning. I samband med denna del presenteras även den kritik som kommit att riktas mot utformningen. Denna del ämnar besvara frågeställningen om hur bevittnanderekvisitet ska förstås enligt gällande rätt, samt att skapa förståelse för vilka överväganden som legat till grund för utformningen. Uppsatsens andra del utvecklar frågan om vilka faktorer som bör beaktas vid utformningen av en

---

⁹ Jmf SOU 2019:32, s.58–59; Prop. 2020/21:170 s. 1.

¹⁰ Brandt (2022), *Barnfridsbrottet- De första fällande domarna*.

¹¹ Brandt (2022), s.11.

straffbestämmelse utifrån de krav som uppställs genom legalitetsprincipen. I uppsatsens tredje del presenteras fynden av rättsfallsstudien, vilken ämnar tillföra insikter i frågan om hur tillämpningen av rekvisitet kommit att ske i praktiken. I uppsatsens sista del förs slutligen en diskussion och analys, utifrån vad som framkommit i föregående delar, om huruvida rättsläget föranleder skäl för omarbetning av rekvisitet.

2 Barnfridsbrottet

2.1 Syftet med bestämmelsen

Det övergripande syftet med införandet av barnfridsbrottet har av lagstiftaren formulerats vara att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar brott mellan närstående, samt att tillgodose intresset av att barns utsatthet uppmärksammas. Detta med anledning av att dessa barn riskerar att drabbas fysiskt samt psykiskt av sådana upplevelser.¹² Av den forskning som regeringen hänvisar till i propositionen framgår nämligen att uppskattningsvis vart tionde barn upplever våld mellan närstående, samt att dessa barn jämfört med andra bland annat löper en större risk att utveckla symtom som ångest, nedsamtämdhet och posttraumatisk stress. Både på kort och lång sikt.¹³

2.2 Förutsättningar för straffansvar

Barnfridsbrottet återfinns som tidigare nämnt sedan den 1 juli 2021 i 4 kap. 3 § BrB och har följande lydelse:

Den som begår en brottslig gärning som utgör

mord, dråp, misshandel, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel enligt 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 §,

människorov, olaga frihetsberövande, olaga tvång, grovt olaga tvång, olaga hot, grovt olaga hot, hemfridsbrott, grovt hemfridsbrott eller ofredande enligt 4 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 7 §,

våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt övergrepp, grovt sexuellt övergrepp, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, sexuellt ofredande mot barn, sexuellt ofredande, grovt sexuellt ofredande mot barn eller grovt sexuellt ofredande enligt 6 kap. 1, 2, 4, 5, 6 eller 10 §,

skadegörelse eller grov skadegörelse enligt 12 kap. 1 eller 3 §, eller

straffbart försök till brott enligt någon av 1–4

---

¹² Prop. 2020/21:170 s. 32.

¹³ Prop. 2020/21:170 s. 1, 9 och 14.

döms, om gärningen har bevittnats av ett barn som är närstående eller tidigare närstående till både gärningsmannen och den som gärningen begås mot, för barnfridsbrott (...)

För att straffansvar ska kunna föranledas krävs alltså att barnet bevittnat någon av de i bestämmelsen uppräknade brottsliga gärningarna. Den brottsliga gärningen måste därtill ha företagits av samt riktats mot någon barnet har eller tidigare haft en närståenderelation till.

Beträffande den subjektiva täckningen av samtliga brottsrekvisit i bestämmelsen krävs åtminstone likgiltighetsuppsåt för straffbarhet.¹⁴ I realiteten innebär detta att uppsåtet ska täcka samtliga delar i grundbrottet samt omständigheten att ett till gärningspersonen samt offret närstående barn bevittnar gärningen.¹⁵

2.2.1 Grundbrottet

De brott som kan föranleda ansvar för barnfridsbrott enligt stycke 1-5 i bestämmelsen kan med en gemensam term benämnas som grundbrott.¹⁶ Uppräkningen i bestämmelsen är uttömmande och således begränsas bestämmelsens tillämpningsområde till att omfatta vissa våldsbrott i 3 kap BrB, vissa brott mot frihet och frid i 4 kap BrB, vissa sexualbrott i 6 kap BrB samt vissa fall av skadegörelse i 12 kap BrB. Även försök till dessa brottsliga gärningar kan utgöra grundbrott till barnfridsbrottet.¹⁷

Barnfridsbrottet är visserligen en egen brottstyp i brottsbalkens mening men är samtidigt beroende av grundbrottet sett till dess konstruktion. För att straffansvar ska kunna aktualiseras för barnfridsbrott behöver grundbrottet i ett första skede bedömas vara styrkt utifrån samma krav som i allmänhet uppställs vid prövning i brottmål. Mot bakgrund av det nyss anförda är utgångspunkten därför att båda brotten bör prövas inom ramen för samma rättegång.¹⁸

---

¹⁴ Prop. 2020/21:170 s. 46.

¹⁵ Jmf 1 kap. 2 § BrB och Asp m.fl. (2013), s. 324–325.

¹⁶ SOU 2019:32 s. 19.

¹⁷ Prop. 2020/21:170 s. 45.

¹⁸ Prop. 2020/21:170 s. 46.

2.2.2 Närståenderekvisitet

Bestämmelsen uppställer även krav på vem som kan utgöra brottssubjekt i barnfridsbrottets mening och bedömningen utgår från barnets relation till de relevanta parterna för grundbrottet. För straffansvar krävs såväl att förövaren som offret till grundbrottet är eller tidigare har varit närstående till barnet. Förövare och brottsoffer behöver däremot inte vara eller ha varit närstående till varandra.¹⁹

Vägledning kring huruvida det föreligger en närståenderelation kan till viss del hämtas från lagförarbetstexten till 4 kap. 4 a § BrB om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.²⁰ Med begreppet närstående eller tidigare närstående avses enligt denna bestämmelse i första hand en person som förövaren har eller tidigare har haft ett förhållande med. Vidare ska förövare och offer vara eller ha varit gifta, sambor, alternativt sammanboende under äktenskapsliknande förhållanden. En närstående person kan även vara gärningspersonens förälder, syskon, barn till gärningspersonen själv eller till personen gärningspersonen bor eller har bott tillsammans med.²¹

En väsentlig skillnad mellan bestämmelsen i 4 kap. 4a § och 4 kap. 3 § BrB är emellertid att bedömningen inom ramen för barnfridsbrottet ska utgå ifrån barnets perspektiv. Således kan offer och gärningsperson vara närstående till barnet om de är föräldrar, syskon, eller nya partners till barnets förälder. Även andra personer i barnets närhet kan anses vara närstående till barnet. Exempelvis släktingar såsom mor- och farföräldrar, syskon till föräldern eller kusiner. Förutsatt att de anses utgöra en omsorgsperson eller i övrigt har en stark känslomässig anknytning till barnet.²²

2.2.3 Bevittnanderekvisitet

Med bevittna avses i barnfridsbrottets mening att barnet ska ha sett eller hört den brottsliga gärningen företas. För att barnet ska anses ha bevittnat den

---

¹⁹ Prop. 2020/21:170 s. 46.

²⁰ Prop. 2020/21:170 s. 46.

²¹ Prop. 1997/98:55 s. 132.

²² Prop. 2020/21:170 s. 46.

begångna gärningen krävs vidare att barnet på något sätt har uppfattat händelsens utveckling genom att ha sett eller hört de moment i gärningen som gör den straffbar. Barnet behöver inte ha bevittnat hela händelseförloppet, däremot är det inte tillräckligt att barnet endast upplevt att det ligger våldsamheter i luften eller enbart noterar följderna av gärningen. Vad som krävs för att barnet ska anses ha bevittnat brottet är således beroende av vilket grundbrott som ligger till grund för prövningen. Huruvida barnet har insikt om att den bevittnade gärningen är brottslig är emellertid inget som ska beaktas.²³

Vidare vägledning kring hur bevittnanderekvisitet är tänkt att tillämpas i praktiken går att finna i propositionens författningskommentar. I denna framhålls att det för straffansvar inte uppställs något krav på att barnet har förmåga att uttrycka vad denne upplevt, i stället anses det tillräckligt att kunna visa med andra medel att barnet sett eller hört de moment som omfattas av gärningen. Även spädbarn kan således anses ha bevittnat en brottslig gärning trots att dessa saknar förmåga att uttrycka sig verbalt. Detsamma gäller situationen då ett barn hör en närstående hota en annan närstående på ett högljutt eller aggressivt sätt men, på grund av exempelvis en intellektuell funktionsnedsättning har svårigheter att förstå innebörden av hotet. Inför situationen att hotet framförts på ett språk som barnet inte förstår, utan andra hotfulla inslag, ställer sig lagstiftaren däremot tveksam till huruvida barnet kan anses ha bevittnat hotet.²⁴

Se eller höra händelsen kan barnet även anses göra i situationer då det inte befinner sig på samma plats som där gärningen utspelar sig. Barnet kan exempelvis befinna sig i ett annat rum, höra hur ett hot framförs via telefon eller se hur gärningen spelas upp i realtid via internet.²⁵

Ytterligare en aspekt värd att nämna är omständigheten att barn som lever i våldsamma miljöer i vissa fall utvecklar skyddsmekanismer där de själva vidtar åtgärder för att begränsa sina sinnesintryck av våldet. De kan exempelvis blunda, hålla för öronen, gömma sig eller spela hög musik för att undvika att

---

²³ Prop. 2020/21:170 s. 45.

²⁴ Prop. 2020/21:170 s. 24.

²⁵ Prop. 2020/21:170 s. 45.

bevittna händelsen. I de fall barnet självt vidtar denna typ av åtgärder, samtidigt som de befinner sig på platsen där den brottsliga gärningen begås, menar lagstiftaren att det i flertalet fall ändå torde föreligga sådana omständigheter att barnet kan anses ha bevittnat gärningen, eller åtminstone dess inledande skede. Lagstiftaren betonar även i sammanhanget att det för straffansvar inte föreligger något krav på att barnet ska ha bevittnat den brottsliga gärningen i dess helhet. Ytterst blir det dock en bevisfråga att fastställa vad ett barn kan anses ha sett eller hört i en given situation, en uppgift som åläggs rättstillämparen att ta ställning till.²⁶

2.3 Utformningen av bevittnanderekvisitet

Frågan om bevittnanderekvisitets utformning i barnfridsbrottets kontext lyfts för första gången i regeringens uppdragsformulering till utredaren. Genom uppdragsformuleringen ombads utredaren uppmärksamma samt utreda innebörden av såväl begreppet *bevittna* som begreppet *uppleva*, för att slutligen ta ställning till vilket av begreppen som borde användas vid utformningen av en eventuell straffbestämmelse.²⁷

Utredaren kom sedermera att bemöta denna frågeställning genom sitt betänkande. Inledningsvis redogjorde utredaren för omständigheten att barn som lever i familjer där våld förekommer inte enbart tar skada av de situationer där de omedelbart ser eller hör brottsliga handlingar begås. Barnen drabbas likväl av negativa konsekvenser och stress genom att enbart bevittna följderna av våldet. Exempelvis genom att se fysiska skador på den närstående eller hemmet, varför det enligt utredaren hade varit önskvärt med en bestämmelse som helt utgick från barnens *upplevelser*. Utredaren kom samtidigt att poängtera att ett allt för brett tillämpningsområde av bestämmelsen skulle riskera att resultera i en gränsdragningsproblematik för rättstillämparen, samt en oförenlighet med legalitetsprincipen. Mot bakgrund av legalitetsskälet fann

---

²⁶ Prop. 2020/21:170 s. 25.

²⁷ Dir. 2018:48 s. 8.

utredaren slutligen det nödvändigt att avgränsa tillämpningsområdet i tid och rum, samt att begreppet *bevittna* lämpade sig bäst för detta ändamål.²⁸

Vidare motiverades valet av begreppet med värdet av att knyta an till en tidigare etablerad definition inom svensk rättsordning. Utredaren refererade i detta hänseende till den dåvarande bestämmelsen om brottsskadeersättning för barn i 9 § brottsskadelagen lag (2014:322)²⁹, innehållande samma lydelse, med tillhörande utarbetad praxis från Brottsoffermyndigheten.³⁰ Detta kom sedermera att adresseras i Lagrådets yttrande till lagförslaget, i vilket Lagrådet betonar att den praxis som utarbetats avseende brottsskadeersättning för barn inte utan vidare eftertanke bör läggas till grund för domstolens bedömning av straffansvar i ett brottmål.³¹

2.3.1 Kritik riktad mot rekvisitet

Valet av begreppet *bevittna* blev föremål för ytterligare diskussion då blandad kritik riktades mot det i samband med att lagförslaget skickades för remiss. Flera av instanserna framförde att begreppsvalet riskerar resultera i ett alltför begränsat tillämpningsområde, som skulle missa att inkludera de barn som påverkas av våldet trots att de inte sett eller hört själva handlingen.³² Där-ibland Rädda Barnen som menade på att barn även registrerar våld genom andra känslintryck, varigenom begreppet *uppleva* hade varit mer önskvärt än begreppet *bevittna*.³³ Vidare framhöll Barnombudsmannen i sitt yttrande att man visserligen kunde förstå varför begreppet hade valts sett ur perspektivet av legalitetsprincipen men betonade samtidigt att det vore av väsentlig betydelse att utvärdera lagen på sikt för att på nytt ta ställning till huruvida en alltför snäv avgränsning gjorts.³⁴

I kontrast till synpunkterna om en utvidgad innebörd av begreppet kom Justitiekanslern att framföra synpunkter i linje med en mer restriktiv hållning. Med

---

²⁸ SOU 2019:32, s. 194–195.

²⁹ Bestämmelsen har upphävts genom SFS 2021:399

³⁰ SOU 2019:32, s.195.

³¹ Lagrådets yttrande över lagrådsremiss *Barn som bevittnar brott*, s. 2.

³² Jmf Prop. 2020/21:170, s.18–19.

³³ Rädda Barnen, remissyttrande över SOU 2019:32, s. 3.

³⁴ Barnombudsmannen, remissyttrande över SOU 2019:32, s. 2.

hänvisning till legalitetsprincipens krav på straffbestämmelser menade Justitiekanslern att man ställde sig tveksam till huruvida begreppet *bevittna* i kontexten av ett straffbud verkligen kunde ges en bredare innebörd än den som följer av gängse språkbruk. Med en bredare innebörd åsyftades i detta hänseende att lydelsen föreslagits omfatta intryck registrerade både genom syn och hörsel.³⁵

Även Lagrådet kom att framföra synpunkter gällande rekvisitet och dess omfång. Frågan om hur kravet på att ett barn ska anses ha bevittnat en gärning ska tillämpas i praktiken och därigenom vilka situationer som kan komma att omfattas av bestämmelsen ansågs av Lagrådet vara komplex och svårbesvarad. Med anledning av det tämligen oklara rättsläget, innefattat bristande riktlinjer för rättstillämparen, som rekvisitet ansågs ge upphov till menade Lagrådet att en omarbetning samt utveckling av författningskommentaren vore önskvärt.³⁶

Aktat dessa synpunkter kom regeringen likväl att ansluta sig till utredningens bedömning i fråga om valet av *bevittna* som lydelse i bestämmelsen. Samtidigt kom regeringen att följa Lagrådets anvisningar och utvecklade författningskommentaren i fråga om vad som avses med begreppet.³⁷

---

³⁵ Justitiekanslern, remissyttrande över SOU 2019:32, s. 2.

³⁶ Lagrådets yttrande över lagrådsremiss *Barn som bevittnar brott*, s. 2–3.

³⁷ Prop. 2020/21:170, s. 23–24.

3 Allmänna överväganden vid utformning av straffbestämmelser

3.1 Inledning

Vid införandet av en ny straffrättslig bestämmelse är inte enbart frågan ”om” kriminalisering bör ske relevant, även frågan om ”hur” kriminaliseringen ska ske kräver eftertänksamhet vid förfarandet. Vilket inbegriper överväganden beträffande utformningen av bestämmelsen. Bland annat uppställer våra konstitutionella regler vissa krav på de straffrättsliga bestämmelsernas utformning,³⁸ varigenom följande aspekter aktualiseras.

3.2 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen uppbär en central roll inom den svenska straffbildningen och ytterst kan principen sägas fungera som en garanti för rättssäkerheten. Rättssäkerhetsgarantin följer av att principen ställer krav lagstiftningsmakten och därigenom möjliggör viss förutsägbarhet för den enskilde i fråga om vilka rättsliga konsekvenser som kan komma att aktualiseras av dennes handlingar.³⁹ Principen befästs bland annat genom 2 kap. 10 § regeringsformen (1974:152), artikel 7 i Europakonventionen samt 1 kap. 1 § BrB och innebär primärt att straff inte bör utdömas utan direkt stöd i skriven lag.⁴⁰ Vidare kan legalitetsprincipen bland annat brytas ner i följande delar.

3.2.1 Obestämdhetsförbudet

Inom ramen för legalitetsprincipen ingår det så kallade obestämdhetsförbudet, vilket uppställer krav på att lagtext måste vara tillräckligt preciserad och begriplig.⁴¹ Obestämdheten hos en bestämmelse kan delvis härledas till vaga formuleringar eller annars otydligt avgränsade termer och begrepp. Förbudet knyter även i viss utsträckning an till rättssäkerhetstanken om

---

³⁸ Asp m.fl. (2013) s. 38 & 39.

³⁹ Jareborg (2001) s. 57 & 58.

⁴⁰ Asp m.fl. (2013) s. 45.

⁴¹ Asp m.fl. (2013) s. 46; Jareborg (2001) s. 58.

förutsägbarhet.⁴² Ett straffbud innehållande ett för högt mått av obestämdhet riskerar nämligen i praktiken resultera i en sådan brist på vägledning att den enskilde inte kan förutse de rättsliga konsekvenserna av sina handlingar i tillräcklig utsträckning.⁴³ Ett visst mått av obestämdhet förefaller däremot nödvändigt sett till språkets inneboende komplexitet. En brottsbeskrivning formulerad som en generalklausul är däremot inte att anse som acceptabel.⁴⁴

Vidare menar Jareborg att det inte enbart är ovan nämnda krav på precision och begriplighet som bör ges inflytande vid den språkliga utformningen. Även frågor om effektivitet samt rättvisesynpunkter bör tas hänsyn till. Om en lagregel anses svårtolkad eller innehåller termer som anknyter till företeelser vars existens är särskilt svåra att bevisa finns en risk för att rättstillämpningen blir inadekvat. Kriminaliseringen kan då framstå som ineffektiv samt orättvis genom att öppna upp för risken att skyldiga frikänns eller oskyldiga straffas.⁴⁵

3.2.2 Förbudet mot analog tillämpning

Legalitetsprincipen ställer även krav på rättstillämpningen genom det så kallade analogiförbudet, vilket stadgar att en straffbestämmelse inte genom analogisk tillämpning, till nackdel för den tilltalade, får sträcka sig utöver vad ordalydelsen tillåter.⁴⁶ Ordalydelsen uppställer därmed den definitiva gränsen för rättstillämparens tillämpningsutrymme. I sammanhanget bör nämnas att förarbetena till lagen utgör ett väsentligt material för domstolarnas tolkning. Någon egentlig plikt för domstolarna att följa vad som anges i dessa finns däremot inte, och något allmänt förbud mot en extensiv tillämpning av ett straffbud finns heller inte så länge rättstillämparen håller sig inom ramen för bestämmelsens ordalydelse.⁴⁷ För att säkerställa en rättstillämpning i enlighet med bestämmelsens syfte och lagstiftarens vilja blir således formuleringen av lagtexten av särskild betydelse.

---

⁴² Jareborg (2001) s. 58.

⁴³ Asp m.fl. (2013) s. 46–47.

⁴⁴ Ågren (2023) s. 38.

⁴⁵ Jareborg (2001) s. 63.

⁴⁶ Asp m.fl. (2013) s. 46 och 70.

⁴⁷ Asp m.fl. (2013) s. 70; Ågren (2023) s. 30–32.

4 Tillämpning och tolkning i praktiken

4.1 Inledning

Inom ramen för rättsfallsstudien har 66 avgöranden där barnfridsbrottet varit föremål för prövning granskats.⁴⁸ Detta i syfte att undersöka hur tolkningen samt tillämpningen av bevittnanderekvisitet kommit att ske i praktiken. Syftet med undersökningen har vidare varit att på ett översiktligt plan utreda huruvida rättstillämpningen är att anse som enhetlig, samt att åskådliggöra eventuell tillämpningsproblematik.

I följande avsnitt redovisas de aspekter som funnits vara av intresse i relation till de ovan nämnda syftena med löpande kommentarer för att belysa vad som ämnas åskådliggöras. För att bringa ytterligare tydlighet samt struktur för läsaren har underrubrikerna utformats utifrån lagstiftarens riktlinjer beträffande hur rekvisitet är ämnat att tillämpas.

4.2 ”att se *eller* höra”

Som tidigare konstaterats avser lagstiftaren med begreppet bevittna i kontexten av barnfridsbrottet att barnet ska ha sett eller hört den brottsliga gärningen begås.⁴⁹ Termen ”eller” indikerar att kravet på bevittnande kan uppfyllas genom något av de två alternativa sinnesintrycken. Utifrån resonemang i följande mål tycks alternativa tolkningar däremot göras.

I mål B 1807-23 finner Alingsås tingsrätt grundbrottet misshandel i form av en örfil vara styrkt. Beträffande åtalspunkten om barnfridsbrott menar tingsrätten däremot att faktumet att barnet inte sett när slaget utdelats utan enbart hört smällen från örfilen inte kan utgöra tillräcklig grund för ett bevittnande. Liknande resonemang återfinns i ett mål där gärningspersonen i tingsrättens mening gjort sig skyldig till misshandel genom att ha kastat ett glas i huvudet på offret. Barnet i målet konstaterades ha hört glaset krossas, men hade inte

---

⁴⁸ Se avsnitt 1.4 för en mer detaljerad redogörelse av urvalet.

⁴⁹ Prop. 2020/21:170, s. 44.

sett händelseförloppet. Tingsrätten fann utifrån omständigheterna att barnet inte hade bevittnat gärningen på det sätt som avses i barnfridsbrottets mening.⁵⁰

I kontrast till föregående fall kommer tingsrätten i ett likartat mål till motsatt slutsats. Gärningspersonen har i målet utövat misshandel genom att ha tryckt ett glas mot offrets bröstorg till det gått sönder. Likt föregående mål konstaterades att barnet inte hade sett handlingen. Barnet ansågs däremot ha hört glaset krossas. Som motivering till den fällande domen lyfter tingsrätten att det av lagen inte uppställs något krav på att barnet ska ha sett brottet, varför faktumet att barnet hade hört det straffbara momentet ansågs tillräckligt för att konstatera ett bevittnande.⁵¹ Även Svea hovrätt kom att ansluta sig till tingsrättens bedömning i målet.⁵²

Generellt för domstolarna, inom ramen för studien, resonemang i linje med det senare redovisade målet. Det vill säga att kravet på bevittnande kan anses uppfyllt både genom att barnet sett eller hört brottet begås. För att ytterligare nyansera domstolarnas resonemang i frågan om uppfyllandet av kravet på bevittnande är även följande avgörande relevant att lyfta.

I målet har gärningspersonen tilldelat offret ett antal slag med öppen hand. Barnet har inte hörts i målet om dess eventuella iakttagelser och därtill menar tingsrätten att det utifrån uppgifterna i målet inte heller gått att klargöra huruvida barnet befunnit sig i samma rum som gärningsperson och offer, eller i ett angränsande rum. Trots detta menar tingsrätten att kravet på bevittnande ska anses uppfyllt sett till att barnet, oavsett positionering i bostaden, i vart fall inte kan ha undgått att ha hört ljudet av slagen.⁵³

---

⁵⁰ Sundsvalls tingsrätts dom i mål B 978-22 + B 51-23.

⁵¹ Eskilstuna tingsrätts dom i mål B 1900-23.

⁵² Svea hovrätts dom i mål B 11619-23.

⁵³ Uppsala tingsrätts dom i mål B 6292-23.

4.3 ”att se eller höra de moment i gärningen som gör den straffbar”

Det har även konstaterats att barnet på något sätt måste ha uppfattat händelseförloppet, genom att se eller höra de moment i gärningen som gör den straffbar, för att kravet på bevittnande ska anses uppfyllt.⁵⁴ Att barnet enbart bevittnat följderna av gärningen eller enbart lagt märke till att våldsamheter är på gång är omständigheter som uttryckligen ansetts otillräckliga av lagstiftaren.⁵⁵ Likväl tycks viss diskrepans gå att utläsa ur undersökningsmaterialet även i fråga om uppfyllandet av detta krav. Dels mellan domstolarnas bedömningar och vad som föreskrivs i förarbetena, dels sinsemellan domstolarnas bedömningar.

Inom ramen för uppsatsens skrivande men utanför ramen av rättsfallsstudiens genomförande har ytterligare ett för sammanhanget relevant avgörande studerats. Då tingsrätten ingående redogjort för prövningen av kravet i fråga samt aktat att hovrätten kommit att ansluta sig till redovisningen i målet har avgörandet trots denna brist kommit att inkluderas i denna del. Detta i syfte att nyansera frågan om hur kravet på bevittnande tolkats i relation till det straffbara momentet i gärningen.

I målet har gärningspersonen funnits skyldig till misshandel genom att ha tryckt en ölburk mot offrets ena öga. Barnet som åklagaren i målet yrkat ha bevittnat brottet befann sig vid tillfället i rummet bredvid och såg inte händelseförloppet. I sin bedömning framhåller tingsrätten att det visserligen inte uppställs krav på att barnet ska ha sett händelsen eller bevittnat hela händelseförloppet, däremot anser de att det är avgörande för bedömningen huruvida barnet har hört det momentet i gärningen som gör den straffbar. Mot bakgrund av tingsrättens ställningstagande i frågan om grundbrottet innefattar prövningen i denna del huruvida barnet har hört gärningspersonen trycka ölburken mot offrets ena öga. Utifrån barnets uppgifter om att ha hört bråk och skrik, ljudet av att en ölburk öppnats samt att offret sagt ”vad fan gör du” finner

---

⁵⁴ Jmf Prop. 2020/21:170, s. 24.

⁵⁵ Prop. 2020/21:170, s. 24.

tingsrätten slutligen att det inte kan anses vara bevisat att barnet bevittnat misshandeln. Barnets iakttagelser kunde i tingsrättens mening inte förstås som att barnet de facto hört hur ölburken tryckts mot offrets öga varför något barnfridsbrott inte heller hade begåtts.⁵⁶ Målet överklagades senare till Hovrätten för Västra Sverige som kom att ansluta sig till tingsrättens bedömning i frågan.⁵⁷

I kontrast till utgången i föregående mål ansågs kravet på bevitnande vara uppfyllt i ett annat misshandelsfall utifrån omständigheterna att barnet hade uppfattat en upprörd stämning, att barnet hört offret skrika ”aj” samt att barnet hört ett annat vittne till brottet kommentera slaget. Barnet såg varken själva slaget eller hörde ljudet av det.⁵⁸ I ytterligare ett mål fann domstolen att ett barn hade bevittnat ett ofredande bestående av att gärningspersonen ryckt offret i dess tröja i syfte att komma åt detta. Barnet redogjorde i målet för att det skulle ha sett hela händelseförloppet, däremot menade domstolen i målet att dessa uppgifter skulle beaktas med försiktighet. Samtidigt tillägger domstolen att oavsett om barnet såg själva tröjdragningen eller inte så har det ändå befunnit sig så nära det centrala händelseförloppet att det går att säga att det bevittnat huvudgärningen. I tingsrättens mening ska barnet ha befunnit sig på en sådan plats att det i vart fall kunnat höra vad som utspelade sig på gärningsplatsen.⁵⁹ Huruvida det straffbara momentet gått att höra är däremot inget som domstolen kommenterar.

4.4 Grundbrottets betydelse för kravet på bevitnande

I och med att uppfyllandet av bevitnanderekvisitet är tänkt att avgöras utifrån huruvida barnet sett eller hört de moment i gärningen som gör den straffbar så blir bedömningen även beroende av vilket grundbrott som föranlett barnfridsbrottet.⁶⁰ I ett fall av fysisk misshandel där gärningspersonen utdelat ett

---

⁵⁶ Göteborgs tingsrätts dom i mål B 9629–22.

⁵⁷ Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål B 1791–23.

⁵⁸ Halmstads tingsrätts dom i mål B 1092–23.

⁵⁹ Linköpings tingsrätts dom i mål B4137-22.

⁶⁰ Jmf Prop. 2020/21:170, s. 45.

slag mot offret måste barnet alltså ha sett eller hört själva slaget, då slaget utgjort det straffbara momentet. Utan beaktande av övriga eventuella omständigheter i exemplet bör gärningen i vart fall i teorin kunna bevittnas såväl genom synintryck som hörselintryck då slag i normalfallet genererar ljud. Applicerar man samma krav på andra typer av gärningar och brott blir det däremot tydligt att kravet på bevittnande inte alltid bör kunna uppfyllas genom båda sinnesintrycken. Fallen där olaga hot utgjort grundbrottet vid prövningen av barnfridsbrottet kan sägas illustrera denna aspekt särskilt väl, då den straffbara gärningen kan bestå i såväl verbala som ickeverbala hotelser.

I de fallen hotet i fråga enbart kommit till uttryck muntligen tycks den avgörande frågan för domstolarnas bedömning uteslutande ha varit huruvida barnet hört hotelsen uttalas eller inte.⁶¹ Detta får anses naturligt sett till att det i regel är genom vår hörsel som vi registrerar denna typ av intryck. I flera av fallen har domstolarna vidare ansett det vara tillräckligt att konstatera att barnet befunnit sig på en plats från vilken det kan antas ha hört uttalandet.⁶²

Annorlunda förhåller sig emellertid bedömningen i de fall då det olaga hotet kommit till uttryck på annat vis än genom ett verbalt uttalande. Gemensamt för dessa mål har varit att den straffbara gärningen bestått i att olika former av tillhyggen riktats mot offret, och den centrala frågan har i kontrast till de verbala målen varit att avgöra huruvida barnet sett detta ske eller inte.

I ett mål bestod tillhygget av ett basebollträ som gärningspersonen höll i sin hand samtidigt som denne följde efter offret i dess bostad. Barnet i målet såg aldrig gärningspersonen eller basebollträet i samband med gärningen, utan hörde enbart offret uttala ”varför har du den där”. Gärningspersonen dömdes i målet för olaga hot men frikändes från åtalpunkten barnfridsbrott då barnet inte kunde anses ha bevittnat det straffbara momentet.⁶³ I ett annat fall kunde det däremot konstateras att barnet i målet hade sett hur gärningspersonen

---

⁶¹ Se exempelvis: Solna tingsrätts dom i mål B 8900–23; Södertälje tingsrätts dom i mål B 1313–23; Halmstads tingsrätts dom i mål B 3527–22; Södertälje tingsrätts dom i mål B 945–23; Eskilstuna tingsrätts dom i mål B 3469–23.

⁶² Se exempelvis: Kalmar tingsrätts dom i mål B 2560–22; Solna tingsrättsdom i mål B 8185–23

⁶³ Vänersborgs tingsrätts dom i mål B 4105–23.

riktat en kniv mot offrets hals, varigenom gärningspersonen kunde dömas både för olaga hot och barnfridsbrott.⁶⁴

Avslutningsvis bör nämnas att av de 66 avgöranden som utgjort ramen för undersökningen har misshandel utgjort grundbrottet för minst en av åtalspunkterna i 51 av dessa. Olaga hot har utgjort grundbrottet för minst en åtalspunkt i 19 av avgöranden och resterande fall av barnfridsbrott har föranletts av skadegörelse och ofredande. Mot bakgrund av detta har följaktligen inga slutsatser kunnat dras i fråga om övriga grundbrott som kan föranleda ett barnfridsbrott.

---

⁶⁴ Norrtälje tingsrätts dom i mål B 328–22.

5   Analys och diskussion

5.1   Inledning

Inledningsvis kan det konstateras att kravet på bevittnande är en essentiell förutsättning för att överhuvudtaget kunna döma någon för barnfridsbrott och kan utöver prövningen av grundbrottet sägas utgöra den mest centrala delen av domstolarnas prövning. Därtill kan det även konstateras att kravet ger upphov till en rad gränsdragningsfrågor för rättstillämparen att ta ställning till. Mot bakgrund av de riktlinjer som formulerats av lagstiftaren genom propositionen har rättstillämparen dels att ta ställning till vad barnet i fråga kan anses ha registrerat genom syn- och hörselintryck, dels att ta ställning till om dessa intryck är tillräckliga för att barnet ska anses ha bevittnat gärningen i fråga. Ställningstagandena inbegriper även att avgöra hur stora delar av händelseförloppet som barnet behöver ha uppmärksammat, samt att avgöra hur barnets iakttagelser korrelerar med det straffbara momentet för grundbrottet.

Vad som krävs för att ett barn ska anses ha bevittnat ett brott är således en komplex fråga att besvara och samtidigt kan vi se hur rättsläget lämnar ett brett utrymme för rättstillämparens egen tolkning. Rekviritet riskerar på så vis föranleda såväl extensiva som restriktiva tolkningar och därigenom en inadekvat rättstillämpning, vilket även kommit att påvisas genom de fynd som gjorts inom ramen för uppsatsens rättsfallsstudie. Det blir således relevant att föra ytterligare diskussion kring eventuella skäl för omarbetning av bestämmelsen.

5.2   Föreligger skäl för omarbetning?

Vad som tydligt kunnat påvisas genom uppsatsens rättsfallsstudie är att domstolarna inbördes tycks uppställa differentierande krav för när ett barn ska anses ha bevittnat en brottslig gärning och inte. Det vill säga att till synes lika fall verkar bedömas olika. I viss utsträckning tycks det även gå att urskilja en diskrepans mellan gällande rätt och den faktiska tillämpningen. Sammantaget har vi alltså att göra med ett till synes svårtolkat rekvirit och ett oklart rättsläge.

Utgår man exempelvis från vad som utgör den faktiska lydelsen av rekvisitet, så som det kommer till uttryck av lagtexten tycks verbet *bevittna* kunna tillskrivas olika innebörd. I lagstiftarens mening rymmer lydelsen intryck registrerade genom såväl syn som hörsel medan vissa domstolar verkar mena att den inte kan anses inbegripa de situationer då barnet enbart hört brottet begås, och ger således bestämmelsen ett mer begränsat tillämpningsområde än vad lagstiftaren får anses ha ämnat. Trots att domstolarnas resonemang i dessa fall klart tycks avvika från vad gällande rätt stadgar innebär det nödvändigtvis inte att tillämpningen är att anse som felaktig. Ordalydelsen är trots allt vad som uppställer den definitiva gränsen för domstolens tillämpningsutrymme, vilket följer av det så kallade analogiförbudet. Någon absolut plikt för domstolen att följa vad lagstiftaren uttryckt genom propositionen till lagen finns som tidigare nämnt heller inte. Att ordalydelsen skulle kunna komma att tolkas mer restriktivt än den innebörd som lagstiftaren i förarbetena tillskrivit rekvisitet har även poängterats av Justitiekanslern under lagstiftningsförfarandet, varför denna typ av tolkning inte får anses främmande för lagstiftaren.

Det kan visserligen argumenteras för att de fall där domstolarna gjort denna typ av tolkningar i förhållande till rekvisitets ordalydelse är obetydligt få. Däremot förekommer de och vill lagstiftaren säkerställa att rättstillämpningen sker i linje med det tilltänkta tillämpningsområdet bör frågan om en mer preciserad lagtext i vart fall utvärderas.

Skäl för ett behov av en omarbetad lagtext kan även härledas från synvinkeln av legalitetsprincipen. Kraven som principen uppställer på utformandet av en straffbestämmelse var visserligen uppe för diskussion under lagstiftningsarbetet, i fråga om valet av rekvisitets lydelse, men trots det verkar rekvisitet ändå gett upphov till en gränsdragningsproblematik och olikartade bedömningar hos domstolarna. Rekvisitet tycks vara svårtolkat för underrätterna i ljuset av vad som påvisats genom uppsatsens rättsfallsstudie, vilket vidare får anses bero på rekvisitets mått av obestämdhet. Att det ytterst åligger domstolarna att avgöra vad barnen behöver ha uppmärksammat för att anses uppfylla kravet behöver i sig inte vara problematiskt. Då rättstillämpningen förefaller inadekvat kan det däremot ifrågasättas huruvida utformningen av rekvisitet är

att anse som förenlig med obestämdhetsförbudet och straffrättens inneboende krav på förutsägbarhet som är tänkt att säkras genom legalitetsprincipen.

Samtidigt kan det finnas skäl för att låta bestämmelsen innehålla ett visst mått av obestämdhet. En allt för statistiskt utformad bestämmelse riskerar nämligen begränsa tillämpningsområdet så till den grad att syftet med bestämmelsen går förlorat. Då barnfridsbrottet är tänkt att omfatta en mängd olika situationer får det anses nödvändigt att bestämmelsen innehåller en viss grad av flexibilitet så att rättstillämparen har möjlighet att beakta samtliga relevanta aspekter inom ramen för sin skönsmässiga bedömning. Flera remissinstanser har till och med argumenterat för att begreppet *uppleva* hade varit att föredra framför *bevittna*, vilket öppnar upp för ett ännu bredare tillämpningsområde. Ett ställningstagande som motiveras av att en alltför preciserad bestämmelse skulle riskera att exkludera de situationer då barn registrerar mer diffusa iakttagelser av grundbrottet men likväl drabbas psykiskt och fysiskt av sina upplevelser.

Baserat på vad den faktiska rättstillämpningen visat verkar det inom ramen för nuvarande rättsläge vara möjligt att lägga denna typ av mer diffusa upplevelser till grund för en fällande dom. I flera fall har domstolarna exempelvis ansett det varit tillräckligt att konstatera att barnen befunnit sig på en plats från vilken de kunnat antas ha hört gärningen. Däremot tycks samtliga domstolar inte ställa sig eniga bakom typ av tolkning. Vissa domstolar upplevs tolka rekvisitets tillämpningsområde mer extensivt medan andra upplevs tolka det mer restriktivt, varigenom utfallet i likartade mål skiljer sig. Effekter som återigen kan antas bero på rekvisitets mått av obestämdhet, i kombination med att själva bevittnandet ska relatera till de moment i gärningen som gör den straffbar. En uppgift som förefaller svår eller näst intill omöjlig i relation till vissa grundbrott och situationer. Utifrån vad Jareborg uttryckt gällande inadekvat rättstillämpning kan bestämmelsen slutligen även framstå som ineffektiv och orättvis. De olikartade utfallen kan dels upplevas vittna om att skyldiga frikänns och att de berörda barnen därigenom mister sin rätt till upprättelse, dels upplevas vittna om att oskyldiga straffas.

5.3 Avslutande kommentar

Sammantaget går det alltså att urskilja flera relevanta skäl som talar för att någon form av utvärdering, reformering eller allmänt förtydligande vore önskvärt på bevittnanderekvisitets område. Uppsatsens syfte har emellertid aldrig varit att lämna förslag på hur en sådan omarbetning borde genomföras i praktiken, varför denna fråga lämnas obesvarad. Däremot har ett antal aspekter lyfts i relation till vad som bör beaktas vid en eventuell omarbetning. Vidare krävs en mer djupgående analys av dessa överväganden för att säkerställa att bestämmelsen i slutändan ger upphov till en mer enhetlig rättstillämpning som följer vad lagstiftaren ämnat med bestämmelsen och som samtidigt garanterar förutsägbarhet för den enskilde.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils (2013), *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala.

Jareborg, Nils (2001), *Allmän kriminalrätt*, Iustus förlag, Uppsala.

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod, argumentation och språk*, 5 uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm.

Ågren, Jack (2023), *Straffansvar*, 11 uppl., Nordstedts Juridik.

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 2020/21:170 Barn som bevittnar brott

Utredningsbetänkanden

SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord

Kommittédirektiv

Dir. 2018:48 Skydd för barn som bevittnar våld eller andra brottsliga handlingar och ansvar för uppmaning att begå självmord.

Övrigt

Barnombudsmannen, remissyttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mot närstående, samt uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32), 2019-09-05, Dnr 2019-0203-1, tillgängligt på <https://www.regeringen.se/contentassets/1e600507284f4b4bbf44ee1e41618b33/barnombudsmannen.pdf> (besökt 2023-12-28)

Brandt, Amelie (2022), *Barnfridsbrottet – De första fällande domarna. En kvalitativ och kvantitativ granskning av de första 121 domarna SE BARNEN*.https://uploads-ssl.webflow.com/6092848ef7bc57177190bf0e/62bd620c079bd4ce3afc090e_LE-VERANS%20%7C%20Barnfridsbrottet%20%E2%80%93%20De%20f%C3%B6rsta%20f%C3%A4llande%20domarna.pdf (besökt 2023-12-28)

Justitiekanslern, remissyttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mot närstående, samt uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32), 2019-09-19, Dnr 3846-19-8.1, tillgängligt på <https://www.regeringen.se/contentassets/1e600507284f4b4bbf44ee1e41618b33/justitiekanslern.pdf> (besökt 2023-12-28).

Lagrådets yttrande över lagrådsremiss Barn som bevittnar brott, 2021-03-11, tillgängligt på <https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2021/03/Barn-som-bevittnar-brott.pdf> (besökt 2023-12-28)

Rädda Barnen, remissyttrande över betänkandet Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mot närstående, samt uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord (SOU 2019:32), 2019-09-18, tillgängligt på <https://www.regeringen.se/contentassets/1e600507284f4b4bbf44ee1e41618b33/radda-barnen.pdf> (besökt 2023-12-28)

Rättsfallsförteckning

Hovrätterna

Göta hovrätt, mål B 3470-23, dom 2023-11-2.

Göta hovrätt, mål B 3848-23, dom 2023-11-9.

Göta hovrätt, mål B 2949-23, dom 2023-11-10.

Göta hovrätt, mål B 2545-23, dom 2023-11-10.

Göta hovrätt, mål B 3520-23, dom 2023-11-13.

Hovrätten för Västra Sverige, mål B 1791-23, dom 2023-04-25.

Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5082-23, dom 2023-11-23.

Hovrätten för övre Norrland, mål B 496-23, dom 2023-11-16.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 1758-23, dom 2023-11-8.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 1089-23, dom 2023-11-9.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 3705-23, dom 2023-11-20.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 1602-23, dom 2023-11-23.

Svea hovrätt, mål B 8475-23, dom 2023-11-6.

Svea hovrätt, mål B 11619-23, dom 2023-11-8.

Svea hovrätt, mål B 9483-23, dom 2023-11-13.

Svea hovrätt, mål B 15392-22, dom 2023-11-14.

Svea hovrätt, mål B 12254-23, dom 2023-11-14.

Svea hovrätt, mål B 14410-22, dom 2023-11-16.

Svea hovrätt, mål B 6715-23, dom 2023-11-21.

Svea hovrätt, mål B 4373-23, dom 2023-11-29.

Svea hovrätt, mål B 905-23, dom 2023-11-29.

Tingsrätterna

Alingsås tingsrätt, mål B 1807-23, dom 2023-11-28.

Blekinge tingsrätt, mål B 3303-22, dom 2023-11-10.

Borås tingsrätt, mål B 1708-22, dom 2023-11-1.

Borås tingsrätt, mål B 4414-22, dom 2023-11-16.

Eskilstuna tingsrätt, mål B 1900-23, dom 2023-09-6.

Eskilstuna tingsrätt, mål B 3469-23, dom 2023-11-14.

Eskilstuna tingsrätt, mål B 750-21, dom 2023-11-15.

Falu tingsrätt, mål B 3787-22, dom 2023-11-24.

Gävle tingsrätt, mål B 4213-22, dom 2023-11-23.

Göteborgs tingsrätt, mål B 1105-23 dom 2023-06-29.

Göteborgs tingsrätt, mål B 9629-22, dom 2023-01-17.

Göteborgs tingsrätt, mål B 2379-22, dom 2023-11-6.

Göteborgs tingsrätt, mål B 9032-23, dom 2023-11-13.

Göteborgs tingsrätt, mål B 13251-23, dom 2023-11-23.

Halmstads tingsrätt, mål B 3527-22, dom 2023-11-20.

Halmstads tingsrätt, mål B 1092-23, dom 2023-11-27.

Helsingborgs tingsrätt, mål B 5202-22, dom 2023-02-23.

Helsingborg tingsrätt, mål B 2351-23, dom 2023-09-11.

Helsingborgs tingsrätt, mål B 3345-23, dom 2023-11-1.

Hässleholm tingsrätt, mål B 732-22, dom 2023-11-1.

Kalmar tingsrätt, mål B 2560-22, dom 2023-11-9.

Kalmar tingsrätt, mål B 3611-23, dom 2023-11-13.

Kalmar tingsrätt, mål B 4325-21, dom 2023-11-24.

Kristianstads tingsrätt, mål B 2294-23, dom 2023-11-14.

Kristianstads tingsrätt, mål B 2083-22, dom 2023-11-23.

Linköpings tingsrätt, mål B 4137-22, dom 2023-06-22.

Lunds tingsrätt, mål B 4985-22, dom 2023-04-5.

Lunds tingsrätt, mål B 231-23, dom 2023-11-23.

Malmö tingsrätt B 9503-21, dom 2023-03-23.

Malmö tingsrätt B 11399-22, dom 2023-11-20.

Malmö tingsrätt, mål B 10795-23, dom 2023-11-28.

Nacka tingsrätt, mål B 2409-22, dom 2023-02-28.

Norrköpings tingsrätt, mål B 2707-23, dom 2023-09-11.

Norrtälje tingsrätt, mål B 328-22, dom 2023-05-26.

Norrtälje tingsrätt, mål B 325-22, dom 2022-12-21.

Skaraborgs tingsrätt, mål B 1987-22, dom 2023-05-30.

Skaraborgs tingsrätt, mål B 1733-23, dom 2023-09-18.

Skellefteå tingsrätt, mål B 253-23, dom 2023-05-03.

Solna tingsrätt, mål B 1889-23, dom 2023-04-21.

Solna tingsrätt, mål B 8185-23, dom 2023-11-7.

Solna tingsrätt, mål B 10981-22, dom 2023-11-24.

Solna tingsrätt, mål B 8900-23, dom 2023-11-24.

Stockholms tingsrätt, mål B 2750-22, dom 2023-11-24.

Sundsvalls tingsrätt, mål B 978-22 + B 51-23, dom 2023-11-27.

Södertälje tingsrätt, mål B 945-23, dom 2023-11-15.

Södertälje tingsrätt, mål B 1313-23, dom 2023-11-23.

Södertörns tingsrätt, mål B 5-22 + B 12882-22, dom 2022-11-25.

Södertörns tingsrätt mål, B 13400-22, dom 2023-06-14.

Södertörn tingsrätt, mål B 12062-23 dom 2023-09-13.

Södertörns tingsrätt, mål B 26-22, dom 2022-11-7.

Södertörns tingsrätt, mål B 3106-23, dom 2023-11-7.

Umeå tingsrätt, mål B 2669-23, dom 2023-11-2.

Umeå tingsrätt, mål B 2668-23, dom 2023-11-23.

Uppsala tingsrätt, mål B 7822-21, dom 2023-11-6.

Uppsala tingsrätt, mål B 6292-23, dom 2023-11-23.

Vänersborgs tingsrätt, mål B 4105-23, dom 2023-11-21.

Vänersborgs tingsrätt, mål B 4678-23, dom 2023-11-24.

Västmanlands tingsrätt, mål B 6161-21, dom 2023-11-2.

Västmanlands tingsrätt, mål B 6669-22, dom 2023-11-22.

Växjö tingsrätt, mål B 1709-23, dom 2023-08-18.

Växjö tingsrätt, mål B 794-23, dom 2023-11-24.

Ystads tingsrätt, mål B 377-23, dom 2023-11-7.

Örebro tingsrätt, mål B 4985-23, dom 2023-11-21.

Örebro tingsrätt, mål B 7352-22, dom 2023-11-22.

Örebro tingsrätt, mål B 4547-23, dom 2023-11-29.

Örebro tingsrätt, mål B 5297-23, dom 2023-11-29.

Örebro tingsrätt, mål B 5914-23, dom 2023-11-29.